

УДК 94(581):327.8(73) «2001-2013»

АФГАНІСТАН В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ США У 2001-2013 рр.

В даній статті розглядається зовнішня політика США по відношенню до Афганістану у період з 2001-2013 рр. Дається аналіз політичних намірів, оснований на близькосхідних інтересах США, представлені наслідки політики США на території Афганістану та подальші плани.

Ключові слова: *Афганістан, США, зовнішня політика.*

Тема зовнішньої політики США в ХХІ столітті є дуже важливою для вивчення новітньої історії та для науки в цілому, а в теперішній час вона особливо актуальна. Сполучені Штати Америки є на сьогодні однією з найбільш активних та могутніх держав, супердержавою, яка веде зовнішню політику у багатьох напрямках та приймає участь майже у всіх світових процесах миротворення, при цьому всьому приймаючи участь також і у військових операціях. США тісно співпрацюють із такими світовими організаціями, як НАТО, ООН, ЄС та інші. З кожним роком можна відстежити нові дії США у світі, тож ця тема є завжди актуальною та не може перестати бути такою, доки існує така держава, як США та доки ця держава активно формує економіко-політичну ситуацію у всьому світі. Метою статті є об'єктивне окреслення загальної тенденції зовнішньої політики США та її мотивів, незважаючи на неоднозначність міжнародних відносин даного регіону та періоду. Вивчення цієї теми дає розуміння політичної ситуації на міжнародній арені та допомагає дослідити розвиток американо-афганських відносин, які мають досить неоднозначний характер та постійно змінюються, тобто не є стабільними навіть сьогодні.

Сучасний стан вивчення цієї теми знаходиться у початковому етапі. Існує багато аналітичних статей, розміщених на інтернет-

ресурсах, достатньо відео файлів, монографії, звіти комісії 9/11, брошури (як «НАТО в Афганістані: запитання та відповіді»), резолюції ООН та статті, що розміщені на новинних сайтах. Але весь цей масив інформації не об'єднано в одне комплексне дослідження. Кожен автор висвітлює окремо обрану тему, тому в ході дослідження виникає проблема нестачі систематизованої інформації. При написанні роботи було вивчено монографії таких авторів, як: Сергунін А.А., який написав про Президентський лобізм та зовнішню політику США; Богданські Йозеф, що написав монографію про талібів та міжнародний тероризм, а також про бін Ладена. Великий об'єм інформації надали вже вищезазначені джерела, такі як новинні інтернет-ресурси, звіти комісії 9/11, переліки санкцій, резолюції ООН, промови лідерів країн, брошури з роботи НАТО. Вивчати весь цей масив джерел та літератури необхідно максимально ретельно та об'єктивно, тому що сама тема є однією з найобговорюваних на сьогодні. Також питання про зовнішню політику США дуже спірне, так як кожен автор в тій чи іншій мірі подає інформацію, яка більш придатна для ідеології регіону проживання самого автора, що, звісно, зумовлене тим, яку саме політику проводять Сполучені Штати відносно країни проживання автора.

Формування американської зовнішньої політики - складний та суперечливий процес. Американській та міжнародній спільноті стає відомим лише його підсумок, який реалізується у вигляді тих чи інших зовнішньополітичних акцій. Внутрішні ж важелі, що керують цим процесом, залишаються, як правило, прихованими та не піддаються ефективному контролю зі сторони звичайних американців [4, 3 с.].

Розробка близькосхідного курсу, як і інших регіональних напрямів зовнішньої політики США, відбувається в умовах гострої боротьби між різноманітними соціально-політичними угрупованнями та відомствами урядового апарату. Особливістю процесу прийняття рішень по близькосхідним проблемам є надзвичайно широке коло тих, хто приймає в цьому участь. Але органи державної влади (перш за все конгрес) чинять дуже сильний тиск з боку американського нафтового бізнесу,

будівельних, торгівельних та інших корпорацій, які мають ділові інтереси та економічну зацікавленість в даному регіоні, етнічних громад релігійних орієнтацій, іноземних лобі.

Прагнення Вашингтону утримати арабські країни в тенетах військового неоколоніалізму, зусилля збройних корпорацій, спрямованих на розширення експорту своєї продукції, бажання американського бізнесу «викачати» у арабських шейхів «нафтодолари» – всі ці фактори підштовхували президентську владу до розвитку воєнних зв'язків з прозахідними режимами на арабському сході.

Щоб краще зрозуміти відносини США та Афганістану, потрібно спочатку вивчити рух Талібану. Талібан – це ісламістський рух, що зародився в Афганістані серед пуштунів у 1994 році, керувало Афганістаном з 1996 по 2001 роки («Ісламський Емірат Афганістан») і регіоном Вазіристан на півночі Пакистану («Ісламська держава Вазіристан») з 2004 року. Дипломатично було визнано трьома державами: Об'єднаними Арабськими Еміратами, Пакистаном та Саудівською Аравією. Радою Безпеки ООН визнано терористичною організацією. 11 вересня 2001 року США та весь інший світ зрозуміли, що мав на увазі Усама бін Ладен, коли надихав своїх послідовників-ісламістів на видовищний тероризм [3].

Терористичний акт 11 вересня 2001 року (який часто іменують просто 9/11) – серія чотирьох координованих самовбивчих терористичних актів, які відбулися у Сполучених Штатах Америки. Відповідальність за це лежить на терористичній організації «Аль-Каїда»[1]. Вранці того дня дев'ятнадцять терористів, що мали відношення до «Аль-Каїди», розділилися на чотири групи та захопили чотири рейсові пасажирські авіалайнери. Кожна група мала як мінімум одного учасника, що пройшов початкову пілотну підготовку. Загарбники спрямували два з цих лайнерів у вежі Всесвітнього торговельного центру, що були розташовані у південній частині Манхеттену у Нью-Йорку. Рейс 11 American Airlines врізався у вежу ВТЦ-1 (північну), а рейс 175 United Airlines – у ВТЦ-2 (південну). В результаті цього обидві вежі обрушилися, викликавши серйозне руйнування

прилеглих будівель. Третій літак (рейс 77 American Airlines) було направлено на Пентагон, що розташовано неподалік Вашингтону. Пасажири та команда четвертого авіалайнеру (рейс 93 United Airlines) намагалися перехопити управління літаком у терористів, і літак впав у полі неподалік від Шанксвіллу, штат Пенсильванія. Окрім 19 терористів, в результаті атак загинуло 2977 чоловік, ще 24 зникло без вісти. Більшість загиблих була простими громадянами. Офіційна версія того, що трапилось, підпала під критику журналістів, вчених та свідків трагедії. Проводилися незалежні дослідження, по деяким з них було знято документальні фільми.

Події 11 вересня потягли за собою масштабні політичні наслідки. Атаки було засуджено засобами масової інформації та урядами по всьому світу. Найбільш відомим виключенням стали палестинці, які відкрито демонстрували радість з приводу атак на Америку. Також журналісти повідомляли про демонстрації у Пекіні на підтримку атак, у яких брали участь студенти. Лідери більшості країн Близького Сходу, включно із Афганістаном, засудили теракти. Ірак став помітним виключенням, зробивши офіційну заяву про те, що «американські ковбої пожинають плоди своїх злочинів проти людства». Приблизно через місяць після терористичних атак 11 вересня, США зібрали і очолили коаліцію міжнародних сил, метою якої стало повалення режиму талібів в Афганістані, на території яких і базувалась «Аль-Каїда». Пакистанська влада прийняла рішення підтримати Сполучені Штати в їх боротьбі проти талібів, надавши коаліції свої військові аеродроми. Крім того, в Пакистані було заарештовано близько 600 можливих членів «Аль-Каїди», які в подальшому були передані до США.

Атаки 11 вересня узгоджені із загальною місією «Аль-Каїди», яку проголосили у фетві «Джихад проти євреїв та хрестоносців» Усами бін Ладена та Аймана Аз-Завахірі у 1998 році. У фетві було сказано: «Вбивство американців, як військових, так і цивільних, а також їх союзників – це борг кожного правдивого мусульманина, котрий повинен використовувати для цього будь-яку зручну можливість, де б він не знаходився [2]». В якості причин вказувалась американська політика підтримки

Ізраїлю, агресія проти Іраку, а також присутність американських військ в Саудівській Аравії. Америка була звинувачена в тому, що «розкрадала» регіон, гнітила людей шляхом підтримки тоталітарних режимів (хоча відомо, що вона боролася з ними), в контролюванні політики законних правителів арабських країн. У фетві також містились заперечення проти присутності в регіоні американських військових баз, особливо на «священній землі Ісламу», які використовувалися в якості «загрози мусульманським країнам, і сіяли ворожнечу та розкол». Засуджувалося завзяте небажання Америки засудити окупацію Палестини. У фетві використано ісламські тексти, що закликають до насильницьких акцій проти американських військових та цивільних осіб, і проголошується, що «джихад є священним обов'язком кожного, якщо вороги знищують ісламські країни».

Заяви «Аль-Каїди» додали ваги думці про те, що саме ця організація відповідальна за скоєння атак 11 вересня 2001 року. У своєму відеозверненні 2004 року, в якому бін Ладен теоретично підтверджує свою участь у подіях, він вказує у якості причин Ліванську війну 1982 року, у якій, на його думку, є провина США. В цьому відео бін Ладен каже, що вони хочуть «відновити свободу своєї нації», «покарати справжнього агресора», та нанести економічних збитків Сполученим Штатам. Декларується, що постійною метою є «священна війна (джихад), що призведе до розвалу Америки». Бін Ладен заявив «ми клянемося, що Америка не буде жити в безпеці до тих пір, поки ми живемо в Палестині. Це покаже Америці, що вона ставить інтереси Ізраїлю вище інтересів свого народу. Америка не вийде з цієї кризи до тих пір, поки вона не покине Аравійський півострів, і не припинить підтримку Ізраїлю».

У звіті комісії 9/11 вказано, що ворожість до Америки, яку відчуває Халід Шех Мохаммед, якого вважають тим, хто спланував теракт 9/11, викликана не тим, що він знаходився в Америці у якості студента, а тим, що він агресивно не сприймав політику США, що підтримували Ізраїль [1]. Така ж мотивація була у двох викрадачів, що знаходилися за штурвалами літаків, які врізалися в ВТЦ: Мохаммед Атта, як вказано в звіті Лоуренса Райта, взяв

на себе роль шахіда у зв'язку з ізраїльською операцією «Грона гніву». Абдулазіз аль-Омарі, викрадач, що знаходився разом з Атта на рейсі 11, сказав у своєму відеозаповіті: «Моя справа – це послання усім, хто чує і бачить мене, а також всім невірним, що вони повинні з ганьбою покинути Аравійський півострів, та припинити надавати допомогу євреям у Палестині» [1].

Існують також інші думки з приводу мотивації. Мотиви «Аль-Каїди» були ретельно проаналізовані різноманітними сторонами, включно із журналістами, політиками, вченими, коментаторами ЗМІ. В своїй промові у 2001 році Джордж Буш-молодший пояснив мотивацію терористів ненавистю до свободи та демократії США. З іншої сторони, ця точка зору була розкритикована експертами, такими як колишній керівник групи ЦРУ Майклом Шейером: «Політики перебувають у глибокій омані. Нас було атаковано через те, що ми зробили в ісламському світі, а не через те, у що ми віримо або як ми живемо», і саме з цією точкою зору я не можу погодитися.

Багато висновків з приводу мотивів, зроблені комісією 9/11, були підтримані іншими експертами. Наприклад, Річард А. Кларк, експерт з контртероризму, вказує у якості мотивів нападу «Аль-Каїди» деякі вектори американської зовнішньої політики, як-то військова діяльність в Афганістані, сприяння посиленню Ізраїлю, розміщення американських військ в районі Персидської затоки, про що вже було згадано в цій роботі. Інші, такі як Джейсон Барк, вказували на політичні аспекти мотивів: «...його (бін Ладена) цілі в основному є політичними». Міжнародна думка з цього приводу не є одностайною, люди вбачають у теракті різних винуватців – чи то «Аль-Каїду», чи американський уряд, чи Ізраїль.

На мою ж думку, неможливо і неправильно визначити одного винуватця, тому що у складній системі міжнародних відносин кожна дія кожної країни, навіть на перший погляд незначна, може набрати обертів та мати величезний вплив на всю історію, як це і сталося с результатами не завжди продуманої зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки.

Діяльність НАТО в Афганістані є складовою частиною більш широких зусиль усього міжнародного співтовариства. Станом на

липень 2012 року у діяльності МССБ брали участь п'ятдесят країн, і США є однією з найголовніших держав у миротворчій діяльності цієї організації, яка є найбільш могутньою коаліцією у новітній історії. Місія МССБ отримала широку міжнародну підтримку, у ній прийняло участь 22 країни, що не є членами НАТО, 28 союзників по НАТО, і 25 відсотків цих країн – члени Організації Об'єднаних Націй.

Діючи в такій організації, Сполучені Штати не могли розв'язати проблему Афганістану лише військовими методами. Вирішення проблем країни потребувало комплексного підходу, який би залучав цивільних та військових гравців і передбачав би заходи із підтримання безпеки у поєднанні з належним управлінням, забезпеченням верховенства права і довгострокового розвитку. Таким чином, США та інші члени Альянсу надають підтримку афганському урядові і діють в тісному контакті з іншими міжнародними гравцями, зокрема, Місією ООН зі сприяння Афганістану (UNAMA), Світовим банком, Європейським союзом та організаціями із розвитку.

Як зазначено в брошурі «НАТО і Афганістан: запитання та відповіді», після падіння режиму талібів життя афганського народу значно поліпшилося в плані безпеки, освіти, охорони здоров'я, створення можливостей економічного розвитку та врядування. Збільшилася чисельність і підвищився рівень підготовки Афганських національних сил безпеки, які дедалі більше виявляються готовими перебирати на себе основні завдання в галузі безпеки. У 2001 році вони навіть не існували, а станом на 2012 рік Афганська національна армія стає повноцінним збройним формуванням, що має потенціал у галузі розвідки, медичного і матеріально-технічного забезпечення, а також авіатехніки. Паралельно зі зміцненням безпеки відбулася розбудова необхідної інфраструктури, розвиток основних послуг та поліпшення умов життя. Після десятиліть конфлікту почала стрімко зростати економіка країни: відкриваються нові ринки і дедалі більше людей відчувають переваги підвищення рівня життя. Афганський народ отримав змогу скористатися перевагами освіти. Із 2002 року було підготовано значно більше вчителів, а до школи пішло багато

дівчат. Також значного прогресу вдалося досягти у галузі охорони здоров'я. Дитяча смертність знизилася вдвічі порівняно з 2003 роком, а середня тривалість життя серед жінок зросла більше як на 20 років. Після падіння режиму талібів почали масово виникати нові ЗМІ. До кінця 2011 року на території Афганістану діяло 75 телевізійних станцій, було зареєстровано близько мільйона Інтернет-користувачів і сотні друкованих видань, тоді як за часів талібів ЗМІ в країні майже зовсім не було.

США, як і інші члени Альянсу, допомогли створити умови, завдяки яким усі ці досягнення стали можливими. Вони продовжують співпрацювати з країною навіть після закінчення Місії МССБ. Планувалося, що до кінця 2014 року Афганські національні сили безпеки (АНСБ) цілком переберуть на себе відповідальність за гарантування безпеки свого народу і країни, і Місію міжнародних сил сприяння безпеці буде завершено. Це прагнення поділяли як Президент Афганістану Карзай, який після свого переобрання на пост президента у 2009 році висловився на підтримку завершення місії МССБ, так і міжнародна спільнота, включаючи США та НАТО. Процес переходу повноважень до афганських органів влади розпочався у 2011 році. Звідтоді МССБ поступово перейшли від ведення бойових дій до виконання завдань із стимулювання розвитку, зосереджених на навчанні, консультативній допомозі та підтримці афганських партнерів для того, аби вони остаточно перебрали на себе відповідальність за гарантування безпеки в країні і вдалося завершити перехідний період.

Виведення військ МССБ планувалося бути здійсненим паралельно із досягненням прогресу на шляху перехідного періоду та у цілковитій координації з афганською владою. Очікувалося, що 2013 року АНСБ стануть спроможними виконувати провідну роль щодо гарантування безпеки по всій території країни. Виведення військ МССБ тривало до кінця перехідного періоду, який було заплановано на кінець 2014 року. Завершення місії МССБ не означає припинення співпраці між членами НАТО, особливо США, та Афганістаном.

Наразі США є одним із найактивніших акторів міжнародних відносин та дуже часто подає приклад ведення зовнішньої

політики іншим країнам, що є однією з відмінних рис «великих держав». Це спонукає світ і надалі споглядати за зовнішньою політикою Сполучених Штатів Америки.

Тирищук А. Б.

АФГАНИСТАН ВО ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКЕ США В 2001-2013 гг.

В данной статье рассматривается внешняя политика США по отношению к Афганистану в период с 2001 по 2013 годы. Дается анализ политических намерений, который основан на ближневосточных интересах США, представлены последствия политики США на территории Афганистана и дальнейшие планы.

Ключевые слова: Афганистан, США, внешняя политика.

Tyryshchuk A. B.

AFGHANISTAN IN USA FOREIGN POLICY IN 2001-2013

Afghanistan in USA foreign policy in 2001-2013 is being viewed in this article. Here is presented the analysis of USA political intentions, which are based on middle-eastern USA interest, USA policy's results at the Afghani territory and the future plans.

Key words: Afghanistan, USA, foreign policy.

Джерела та література

1. Итоговый отчет Национальной комиссии по террористическим атакам против Соединенных Штатов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kommersant.ru/doc/1770587>
2. Jihad Against Jews and Crusaders [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://fas.org/irp/world/para/docs/980223-fatwa.htm>
3. Богдански Й. Талибы, международный терроризм и человек, объявивший войну Америке / Йозеф Богдански

– М. : Вече, 2002. – 381с.

4. Сергунин А. А. США: президентский лоббизм и внешняя политика / А. А. Сергунин ; – М.: Знание, 1989. – 37 с.

Шевцов О. С.

Науковий керівник – д.і.н., проф. О. Б. Дьомін

УДК 94(41-44):33»192»

ЕКОНОМІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ БРИТАНСЬКИХ ДОМІНІОНІВ У 20-ТІ РОКИ ХХ-го СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена вивченню важливих соціально-економічних процесів в Британських домініонах в період після першої світової війни. Розглядаються положення домініонів в світі, стан економіки (кредитно-фінансова система), стан сільського господарства, промисловості, торгівлі, стан транспорту і тд. Розглядується процес посилення позицій домініонів в економіці, в промисловості та інших сферах. Також розглядується соціальна ситуація та положення робочих.

Ключові слова: *Реформи, економіка, криза, промисловість.*

Загальна сума британських капіталовкладень в Канаді і Ньюфаундленді становила 443 млн. ф. ст., а в Австралії й Новій Зеландії – 651 млн. ф. ст. [1, с. 69]

Процес затвердження монополістичного капіталізму, який відбувався в Канаді на період між двома світовими війнами, поряд з властивими йому загальними закономірностями мав і специфічні, властиві тільки цій країні особливості. Так, досить високий рівень розвитку визначав прагнення проводити імперіалістичну політику на міжнародній арені – по відношенню до слаборозвинених країн, особливо до англійських колоній у системі Британської співдружності, всередині ж країни – по відношенню до франкомовної провінції Квебек. Однак, сильна зовнішня залежність як від Британської імперії, так і від США надавали обмежує ефект. Нарешті, прагнучи до нарощування